

A Makó-mezőkopáncsi középkori temető sírleletei.

(Idetartozik a LXXIII—LXXIV. tábla.)

1934. április 30-án, dr. Csepregi Imre apátplébános-prelátus úr arról értesítette intézetünket, hogy Mezőkopáncson, a templomrom restaurálása közben, sírokat találtak.¹ Az intézettől kapott megbízás alapján, másnap, jelen sorok írója tartotta meg a helyszíni szemlét.

¹ *Kopáncs* neve gyakran szerepel a történeti korok folyamán. Nem ritkán nehézségeket is okoz az elnevezés, mert Kopáncs nevű pusztá, vagy helység ezen a vidéken, egymás közelében kettő is van. Az egyik a Hódmezővásárhely városához tartozó *Rétkopáncs*, a másik a makói *Mezőkopáncs*. A zavarokat az is növeli, hogy Mezőkopáncs közvetlenül a hódmezővásárhelyi határ közelében terül el.

Csanád vármegyében, az Árpád-korban a Csák nemzetség a legnagyobbak és leggazdagabbak közé számított. Ennek egyik tagja, Miklós, aki az esztergomi érseknek, Ugrinnak volt testvére, 1222—24. között a vármegye főispánja volt. Csák Miklós a királynak nagyon kedvelt embere lehetett, mert igen sok adomány-birtokot szerzett. Birtokairól 1231. karácsonyán végrendeletet készített, s abban Lőrinc nevű fiának hagyja *Cupanch* nevű birtokát, több más ingatlannal együtt. (Fejér Codex Diplomaticus... III. kötet, 2. rész 229. l., továbbá Borovszky Samu: Csanád vármegye története 1715-ig. Budapest, 1896. 71. l. és Juhász Kálmán: A csanádi püspökség története. Makó, 1933. II. kötet 68. l.) Nem lehetetlen azonban, hogy az itt említett Kopáncs Rétkopáncs és az is lehet, hogy az 1219. táján itt lakó Abraham de Cupanchi nevű nemesember (Endlicher: *Rerum Hungaricarum Monumenta Arpadiana* (1849.) II. kötet 651. l., Borovszky: I. 42. l.) is Rétkopáncsra való.

Az Árpád-korban okiratos emlékeink kifejezetten sehol sem említik Mezőkopáncsot. Ezzel szemben tény, hogy 1919-ben 235 darabból álló éremlelet került elő a mezőkopáncsi pusztáról, amelyet a Kása- és Döcögő-halom között, a 72/2. sz. tanya melletti szántóföldön találtak. (Dr. Eperjesy Kálmán: A kopáncspusztai éremlelet. *Dolgozatok*. II. (1926.) 158—168. II.) Az érmek között 120 drb XII. századi magyar (II. István II. Géza, III. István és III. Béla királyok érmei) és 115 drb friesachi dénár volt.

Az az 1450-ből való adat, amelyet Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajzában feltétlenül Mezőkopáncsral azonosít, („Kopancz. Ily nevű pusztát találunk ma Tótkomlós mellett nyugatra.” I. kötet 699. l.) kétséges. Az 1523-ban kelt idézőlevél bizonyága szerint Mezőkopáncs már falu volt és a csanádi székeskáptalan birtokai közé tartozott. (Szentkláray Jenő: A csanádgyházmezei plébániák története. I. kötet. Temesvár, 1898. 70. l.) A temető leletei is azt bizonyítják, hogy a terület ebben az időben, sőt egy évszázaddal korábban is lakott volt. Az idézőlevél szerint a csanádi egyház tisztelendő atyáit törvény elé idézték, mivel *Koppáncs* nevű falujuk fölfegyverezett jobbágysai, vitézli nagyfalusi Jaksics Márk kertjébe berontottak és ott Barabás Miklóst csúful elverték.“

A mezőkopáncsi templomrom Makó városától északkeleti irányban, a Makó—tótkomlósi út mentén, a várostól 23 Km távolságra elterülő Ko-

Hogy ebben az időben *Koppáncs* csanádi székeskáptalani birtok volt, azt II. Lajos király oklevele is tanúsítja. (Gyulafehérvári országos levéltárban. Cottus Csanádiensis. Cista Colos. Fasc. 5. nr. 1., 4. után Ortvay Tivadar: Magyarország egyházi földleírása a XIV. sz. elején a pápai tizedjegyzék alapján feltüntetve. Budapest, 1891. és 1893. I. kötet 379. l.) Ez az adat feltétlenül Mezőkopánusra vonatkozik, mert Jaksics Márk valamennyi birtokát ismerjük, és azok között a pusztaszomszéd Csomorkány és Rárós is vannak sorolva, azonban Mezőkopáncs, mint székeskáptalani birtok, nem is lehetett. (Borovszky: I. 171. l.)

1566. évi augusztus 30-ig, Gyula várának elestéig, Mezőkopáncs nem lehetett állandóan török uralom alatt. 1555-ben Olcsároovics Demeter gyulai várkapitány minden jogalap nélkül elfoglalta több más faluval együtt Mezőkopánccsot is. (Borovszky: I. 195. l.) I. Ferdinánd király 1556. szeptember 16-án Mezőkopánccsot, „mint a székeskáptalan gazdátlan birtokát“, Olcsároovicsnak adományozza; igaz, hogy az adományozó levél értelmében a tulajdonjog csak a „káptalan újraalapításáig“ volt érvényes. (Országos Levéltár: Liber collationum ecclesiasticarum I. 48—49. után Juhász: III. 52. l.)

Ugyanebből az időből való „A hitetlenek fejadójának részletes deftere a csanádi és aradi szandzsákokban, a 965. évben“ (1557. okt. 23—1558. okt. 12-ig szóló adókivetés. Dr. Velics—Kammerer: Magyarországi török kincstári defterek. II. kötet 196—197. ll.) A defter a helységet, mint a Csanádi nahiéhez tartozó magyar falut említi, amelyben 9 ház állott.

Az 1561. és 1564. évi dicalis lajstromok szerint Mezőkopáncs még mindig Olcsároovics Demeternek fizet adót. (Borovszky: I. 199. l.) Az 1564. évi adólajstromban meg van említve, hogy a falunak 14 háza van, amelyeket a templom körül építettek. A templom akkor még épen állott, a házak azonban már roskadozni kezdtek. (Borovszky: I. 210. l.)

1592. november havában, Fejérvöly István nyitrai püspök és királyi helytartó Mezőkopánccsot el akarta adományozni, mert szerinte a falunak birtokosa magszakadás következtében nincsen. A helytartó adományozása ellen Szegedi Pál, akkori csanádi püspök ellentmondással élt. (Leleszi orsz. levéltár: El. Statut. B. 526. után Borovszky: I. 374—375. ll.)

A XVII. század derekán a helység már lakatlan lehetett, mert 1647-ben, a Zsongor Zsigmond püspök által elrendelt összeírásban („Bona episcopatus Chanadiensis“) Mezőkopánccsot a „puszta telkek“ között találjuk. (Esztergomi főkápt. levéltára. Capsa 67. fasc. nr. 8. és nr. 25. után Borovszky: I. 229—30. és 377. ll.)

1653-ban gr. Pálffy Tamás lett a csanádi püspök, aki a következő év szeptember havában a királytól kapott oltalom-levéllel arra kényszeríti a birtokaihoz tartozó falvakat, hogy fizessenek adót. Ezzel a földesúri jog elismertetésével kapcsolatban tudjuk meg, hogy Mezőkopánccsot és Dálegyházát ez időben a makóiak bérelték, akik a bérleményért 70 tallért fizettek a püspöknek. (Esztergomi főkáptalani levéltár. Cista 67. f. 8. nr. 20 után Borovszky: I. 231. l.)

Dolny István csanádi püspök és főispán 1700. ápr. 26-án Jánosi Ferenc részére magyar nyelvű megbízólevelet ír, amelyben a vármegye ügyeinek rendezését kéri. Jánosi (valószínűleg a szegedi ferencrendi szerzetesek által szolgáltatott adatok alapján) kimutatásba vette a püspök azon birtokait, amelyeket abban az időben laktak és amelyek pusztán állottak. Az összeírás szerint Mezőkopáncs pusztának van feltüntetve. (Borovszky: I. 257—261. ll.)

Dolny a következő évben sietve küldi megbízottját a Szegeden működő Neoacquistica Commissiohoz azzal, hogy ő, mint csanádi püspök, 104 falura és pusztára jelenti be igényeit. A commissio elnöke, egy bizottság jelentése alapján Mezőkopánccs tizedét a püspöknek ítélte. Bár az ítéletet a királyi udvar még nem hagyta jóvá, azonban addig is, míg a jóváhagyás megérkezik, a commissio a tizedszedést megengedte. (Borovszky: I. 262.)

páncsi-pusztán, az u. n. Kopáncs-halmon fekszik; helye a katonai térképen 95-ös magassági ponttal van megjelölve. (1. kép.) A puszta északfelől Békéssámsonnal, északkeletről Tótkomlóssal, keletfelől Nagymajlát és Ambrózfalva, nyugatról Hódmezővásárhely területeivel határos. A halom a Szárazérbe folyó Kopáncsi-ér, a Fejérváry dülő és a tótkomlósi út ál-

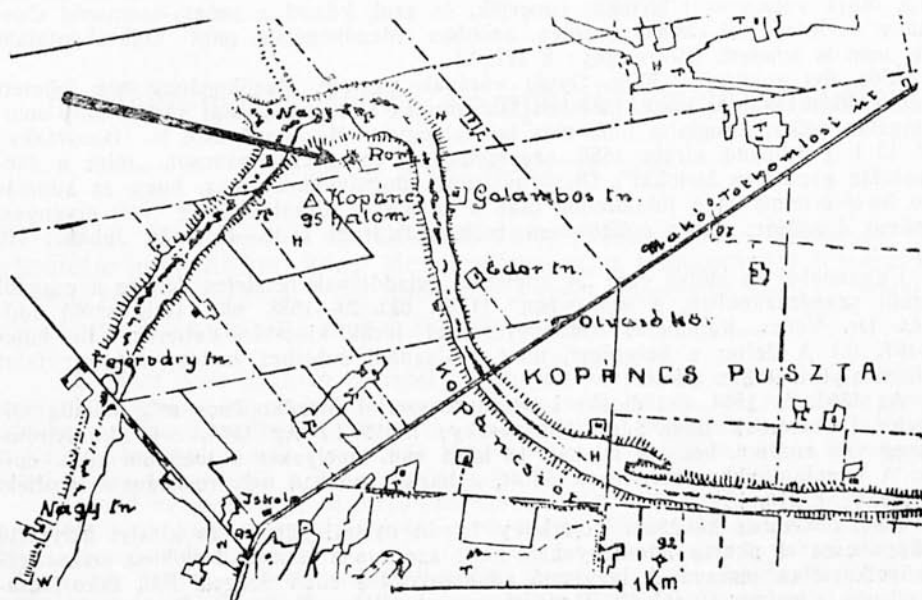

Abb. 1. kép.

tal bezárt, nagyjából négyszögalakú terület északi részén fekszik.

gr. Nádasdy László püspök, a királytól kapott s 1712. ápr. 13-án kelt adománylevél értelmében „ad dies vitae” úgy Makó város, mint a vele szomszédos puszták (köztük Mezőkopáncs) tizedét megkapta. A makóiak viszont Szűcs András, városi esküdt-bíró és a többi esküdtök közbenjárásával, a püspökkel megegyeztek, hogy a Makó körüli pusztákat (Lele, Tömpös, Szent Lőrinc, Dál, Rárós, Csókás, Igás és Kopáncs) 600 rénes forint, 20 köböl árpa, vagy zab és egy hajó széna bérösszegért egy esztendőre haszonbérbe veszik. A bérletet a következő évre is meghosszabbították. (Borovszky: I. 315—316. ll.) Úgy látszik, hogy úgy a tulajdonos, mint a bérlők, kölcsönösen meg lehettek egymással elégedve, mert egy 1717-ben kelt feljegyzés szerint a makóiak még mindig bérlik a földeket. (Borovszky: I. 234. l.) A tulajdonjog még 1742-ben is a püspöké. (Pray, Georgius: Specimen Hierarchiae Hungaricae... Posonii et Cassoviae. 1779. II. kötet 289. l. jegyzetében.)

1861-ben, amikor a csanádi püspök birtokát szét akarták osztani, az id. Breuer Gusztáv mérnök által készített kézíratos kiosztási tervezet, illetve térkép szerint, a püspöknek a templom körül egy kis nyolcszögletű terület maradt meg. Az 1883-as kataszteri térképeken Mezőkopáncs rész-birtokként van feltüntetve. A csanádi püspökség u. n. Nagykopáncsi birtoka az 1910-es években kelt el. (Szabó Imre főmérnök úr szíves közlése.)

A templom a halom legmagasabb részén, középen épült. Falai közül a bolthajtásos bejáratú keleti és a két oldalfal egy része maradt meg, mindkét oldalfalnál egy-egy támpillérrel. (2. kép.) A romok restaurálását Dr. Csepregi Imre prelátnak kezdeményezésére — Szabó Imre városi főmérnök tervei alapján — Csanádvármegye és Makó város közönsége együttesen végeztették.

A restaurálási munkálatokat az tette szükségessé, hogy a földből kiemelkedő, kb 5,5 m magas oldalfalakat bedőlés veszedelme fenyegette. Szabó főmérnök a kiemelkedő falak irányában az alapfalakat is kiásatta; a templom hajójának hosszát 13,40, szélességét 4,70 m-ben állapította meg. (3. kép.)

A templomról írott adatunk nincsen. Nem tudjuk, hogy pontosan mikor épülhetett, csak az bizonyos, hogy 1564-ben még ép volt. 1781-ben, a Vertics József-féle kéziratot térképen, „Rudera Templ. Kopancsiensis” jelzéssel van feltüntetve.² A József császár korabeli kéziratot térképen, 1784-ben, mint „Rudera der Kopants Kirche” látható. Nem lehetetlen, hogy 1805-ben a templom tornya még megvolt. Vedres István szegedi földmérőnek csak az volt a kötelessége, hogy „Makó Várossához tar-

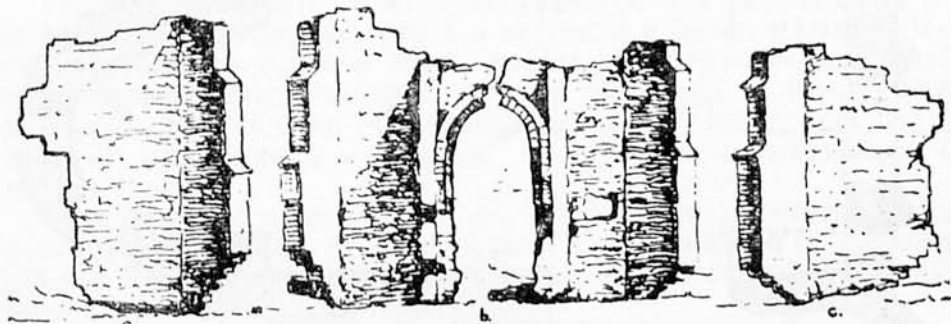

Abb. 2. kép.

zó Kopántsi Pusztán lévő székes, zsombos és vízjárta földeknek rajzolatját” tüntesse fel, de kéziratot térképére a „Kopáncsi Dűledéket” is be-rajzolta oly módon, hogy a rajzból a torony is kivehető.³ Az 1835. évi Canonica Visitatio pedig határozottan arról tesz említést, hogy a falak között a torony romjai még jól láthatók.⁴

*

A templom restaurálási munkálataihoz a város inségmunkásokat rendelt ki, akik között Kiss Jánost, volt hallgatónkat ismertük fel, aki a

² Eredetiben a Makó város mérnöki hivatalában.

³ Eredetiben a Makó város mérnöki hivatalában.

⁴ Canonica Visitatio Ecclesiae Parochialis Makoviensis ad St. Stephanum confessorum regem anno 1835. diebus 7., 8. mensis Junii. Pars II. 1. §. Eredeti kézirat, a makói belv. róm. kat. plébánia hivatalában.

feltárt sírokról feljegyzéseket készített. A rendelkezésünkre bocsátott jegyzőkönyv adatai szerint 88 sírt tárt fel, s azok közül ötvennégyet volt alkalma megfigyelni és leírni. Megjegyzi, hogy a területen összesen 118 sír volt. Jegyzőkönyvéhez a 88 sírről térképet csatolt.

Kiss szerint a sírok egymás alatt három rétegben feküdtek. Az egymás alatt fekvő sírok anyaga azonban kronológiailag nem volt elkülöníthető.

A csontvázak majdnem mindig északnyugat-délkeleti irányban voltak eltemetve. Többet koporsóban földeltek el; gyakori eset volt, hogy a halottakat koporsó helyett gyékénybe csavarták. Találtak olyan gyékénybe-csavart csontvázakat, amelyek lábai alatt oldallapjára fektetett téglát volt. Ugyanezen csontvázak mellett, a koponya jobb- és baloldalán ugyancsak oldallapra állított téglák voltak, sőt, 45 fok szög alatt a halott feje alá is helyeztek egyet. 8—9 ilyen téglasírt találtak. Úgy a munkások

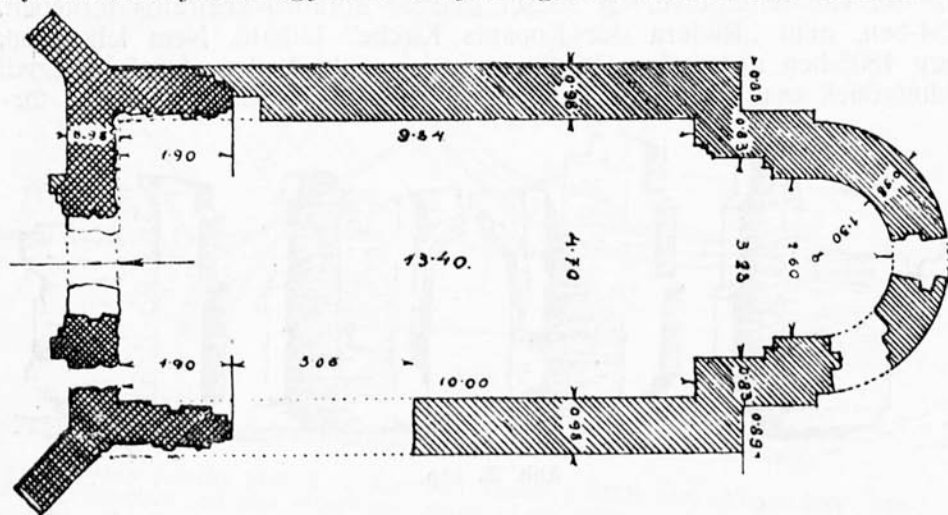

Abb. 3. kép.

bemondása szerint készült jegyzőkönyvből, mint Kiss megfigyeléseiből az tűnik ki, hogy a téglasírokban mindig négy darab téglát helyeztek el.

A sírok közül 21 férfi, 26 nő, 1 gyermek, 6 feldúlt csontváz volt. Három sír csontjaiból csak a koponya maradt meg, amelyek egy tömegsírhoz tartoztak. A megfigyelés szerint ebben a sírban öt csontváz volt közös koporsóban eltemetve. A koporsóban úgy rendezték el a vázakat, hogy balról jobbra haladva, egymás mellett a következőképpen feküdtek: két koponya, egy női csontváz, egy koponya és ismét női váz. A koporsó hossza 205, szélessége 120 cm volt; tetejét 4 cm vastag deszkával, harántirányban szegezték le.

A sírokból kikerült anyagot két csoportba oszthatjuk. Egyik csoportba a ruházati cikkek, a másikba az ékszerek tartoznak.

A *ruházati cikkek csoportjához* tartozó emlékek közül a *párta* és az u. n. *pártaöv* díszei keltik fel első sorban figyelmünket. Szabó Kálmán dr. „A pártaöv”-ről írott tanulmányában⁵ okiratos emlékek alapján mondja, hogy „a párta leányoknak fején, a pártaöv pedig derekukon viselt dísz, vagy ékesség”; „a pártaöv a hajadonság, a leányság jelképe.”

Sajnos, épen maradt *pártánk* nem maradt. Díszei közül csak szalagszerűen fonott szövetmaradványok vannak. A szalagot csillag és más geometrikus minták beszövésével díszítették. Ilyen mintákat a szalagmaradvány baloldalán látunk.

Hasonló szövetmaradványokat a kecskeméti múzeum anyagából ismerünk.⁶

A pártát zsinórozás díszítette. A zsinórt selyemből sodorták, s hatosával illesztették, vagy varrták fel.⁷ A párta-díszek között egyéb, bronz, vagy ezüstdíszek is lehettek, amelyre abból is lehet következtetni, hogy nagyon sok koponya homloki részén, a párta helyén, zöld csíkok maradtak.

A *pártaöveket* bőrből készítették. A rajtuk levő csat bronzból készült. A csatot lemezzel erősítették a szíjhoz, s a lemezt gyakran díszítették. Egyszerűbb csatokon lemez nincsen. A csatkarikák legtöbbször trapéz idomúak, keresztmetszetük téglalap alakú, élei le vannak gömbölyítve. A tüskét téglalap keresztmetszetű huzalból, kihegyesedő véggel készítették. Ilyen csatokat a hidegkúti,⁸ tiszaujfalui és aranyegyházai⁹ 35. sírban találtak.

A trapézidomú csatok között van olyan példány, amelynek sarkai ívesen hajlanak (LXXIII. 2.). Ennél a tüske kerekátmetszetű és mindenütt egyforma vastag. Lemeze nincsen, az eredeti szövetmaradványok jól látszanak rajta.

A Kiss-féle jegyzőkönyvben *vascsatokról* ismételtén olvasunk, amelyek közül mindössze egy darab maradt meg (LXXIII. 5.). Formára, kivitelre nézve nem különbözik a századokon keresztül élő típustól.

⁵ Lásd: Különlenyomat a Katona József Társaság 1933—34. évi Évkönyvéből. Kecskemét, 4—5. ll.

⁶ U. o., bár nem párta, hanem pártaöv maradványok vannak bemutatva. A Kun-kerekégyházáról való s arany szálakkal átszött szövetmaradványok mutatnak a szövés módjában a mienkkel legtöbb hasonlóságot.

⁷ A szövet és zsinórmaradványokat a Magyar Kender-, Len- és Jutaipar ujszegedi gyárának laboratóriumában megvizsgálták. A vizsgálat eredménye lényegileg a következő: „A szövet anyaga tiszta gubóselyem. Kötése ripszszzerű vászon; lánchán egyszálával, vetülékben kétszálával helyezkednek a szálak a szövetben. — A szövettel együtt talált zsinór hat ágban van összefonva; anyaga lenfonál, vastagsági száma kb. 14-es.”

A vizsgálati eredményért a Gyárigazgatóságnak ezúton mondunk hálás köszönetet.

⁸ A Magyar Történelmi Múzeumban, Régiségtári napló 33/1913. (Továbbiakban: R. N.)

⁹ Mindkettő a kecskeméti múzeumban.

Az épenmaradt, trapézidomú, *lemezes csatok* közül a LXXIII. 1., 5. jelzésű példányokat mutatjuk be. Ezeknél a lemezek belső oldala egészen síma, díszítés a külső felületen látszik. Mindkét csaton gót izlésű I betűsor van. Előbbinél 5 mm széleskeretű mezőben, a csat-tüskével egyező irányban, hat betű áll. A másik csat lemeze rongált állapotban maradt meg. Azon az I betűsornak négy tagja látszik, a betűk végei hármaski-csúcsosodásban végződnek és a csat tüskéhez viszonyítva függőleges irányban állanak. A mélyített mező 3 mm-es keretbe van foglalva. A lemez vastagsága 0.5 mm, kiterített hossza kb 7, szélessége 2.5 cm; a csat-tüske részére a középtájon át van lyukasztva. A bőryanagot az összehajlított lemez végei közé helyezték és a lemez két sarkában aklaszeggel erősítették össze. A lemeznek kifelé álló, díszített részét a csatkarikánál és a szíj végződésénél megfelelően meghajlították. A csat-tüsköket téglalap keresztmetszetű bronzhuzalból készítették, végeit hegyesre kalapálták.

A kecskeméti múzeumban levő aranyegyházi lelet csatján a lemezveret hasonló a mienkhez; a különbség csak annyi, hogy ezen az I betűsor minden tagja úgy van ábrázolva, hogy azok három részre vannak tagolva.

Legszebb lemezes-csatunk egészen keskeny pártáöv csatja volt (4. kép a.). Csatkarikája megközelítőleg egy kistengelyénél felébe metszett ellipszishez hasonlít. A karika és a csatlemez külső oldalán díszítések vannak. Előbbin minden rendszer nélkül pontsor és geometrikus díszítmények láthatók. A lemez két szélét gyöngysor szegélyezi, amelyen belül egy-egy vízszintes borda van. A bordák között, amelyek mintegy keretet képeznek, gót betűs felirat látszik; a felirat előtt és után ötös rozzettának elhalványuló képe vehető ki. A feliratból *ih*te szócska olvasható ki. A csatlemez összehajlított hossza 28, szélessége 11.7 mm. A pártáövre két aklaszeggel erősítették fel.

Teljesen hasonló példányt a kecskeméti múzeum anyagából ismerünk. A salgótarjáni csatkarika¹⁰ díszítése a mienkhez hasonló. Ennek alján a felerősítés céljaira, fülek voltak, közülük az egyik letört, a másikat a felerősítő aklaszeg részére átfúrták.

A pártáöv díszei közül a *nagyobb boglárok* (LXXIV. 23., 25.) több sírban is előfordultak. 7 mm-es átmérőjű, köralakú, mélyített középben, hat egyenlő távolságra, hat hármaski-csúcsos erezetű akantusz-levelel ágazik ki: a levelek szélei a csúcsok felé összeérnek, s csúcsai félkörösen végződnek. Mind a hat kiágazás keresztmetszetben félköríves. A köralakú közép kb 3 mm mélyen, gömbszelet-szerűen homorodik. A boglárokat két aklaszeggel erősítették a bőryanaghoz. Bronzból készültek, átmérőjük kb. 3 cm.

Hasonló boglárok a kecskeméti múzeumban vannak; a nagylaki példányok¹¹ csak annyiban különböznek a mienktől, hogy a köralakú

¹⁰ A Magyar Történeti Múzeumban.

¹¹ R. N. 119/1883.

középből nem hat, hanem csak öt egyenlő távolságra indulnak ki az akanusz-szelek.

A *kisebb boglárók* (LXXIV. 16.) ötszöges formájúak, az akantuszlevelek félgömbösen kiemelkedő középből indulnak ki s a boglár szélénél fel- és befelé hajlanak, majd hármassal szétterülnek. Az öt levél középső erezése előtt és a boglár közepén kiemelkedő félgömb között egy-egy pont áll. A levél szárai egészen kis bordázattal hangsúlyozva vannak. Keskeny bőrszija voltak felerősítve, s felerősítésük a félgömbös középnél, egyetlen aklaszeggel történt. Öntés útján, bronzból készültek, legnagyobb átmérőjük 11·5 mm. Hasonló boglárók a hidegkúti leletben¹² is vannak.

A LXXIV. 21. képen bemutatott kisebb alakú *rozetta* egyetlen példányban maradt meg. Középe félgömbösen bemélyül, a bemélyülés szélén körbefutó borda van, amellyel párhuzamosan gyöngysor helyezkedik el. A rozetta széle több helyen megcsorbult; valószínűleg nyolc félkörív lehetett. Bronzból való, átmérője 12·6 mm. Felerősítése egyetlen aklaszeggel, a rozetta közepén történt.

Egészen egyszerűek voltak azok a pártaöv díszek, amelyeknek csak a szélén voltak körbefutó gyöngysoros ékítmény. (LXXIII. 7.). Közepük csaknem 12 mm átmérőjű és félgömbszerűen homorodó. A félgömbszerű közép, a gyöngysoros szegélyű rozetta széléből kiemelkedik. Bronzból készültek, felerősítésük két aklaszeggel történt. Átmérőjük 19 mm.

Teljesen símák a LXXIII. 4. alatt bemutatott díszek. Téglalap alakúak, a széleik le vannak gömbölyítve; mindegyik közepét gömbszelvényszerű bemélyedés díszíti. Felerősítésük olyképen történt, hogy a díszeket szorosan egymásmellé helyezték s a rövidebb oldalak közelében két aklaszeggel kapcsolták a bőrhöz. Hogy minél nehezebben tudjanak a felerősítés után leválni, az aklaszeggnek azt a végét, amely a bőr felől esett, kis bronzkarikára verték vissza, ezáltal az aklaszeg tartása nagyobb felületre terjedt. A dísz hossza 12·5, szélessége 21·5 mm, a bemélyedés átmérője 6 mm.

A pártaöv-díszek között olyanok is vannak, amelyeknek díszét tulajdonképpen a rajtuk lévő gót betűk alkotják. Ezek értelmes, összefüggő szöveget nem adnak; úgy néznek ki, mint a gót kis w és u betűk. Síma, kiemelkedő és téglalap-alakú keretbe vannak foglalva, s a kerettel párhuzamosan tojássor helyezkedik el. Préselő technikával készültek, felerősítésük két aklaszeggel történt, amelyek végeit kis bronzkarikákra verték vissza. A díszek hossza 34·6, szélessége 20 mm, a betűk 10 mm magasak.

Téglalap-alakú az a pártaöv-dísz is, amelyen gót betűkből álló felirat van (4. kép b.). Az övdísz két rövidebb oldala félhengerverszerűen, csavartoszlophoz hasonlóan emelkedik ki. A hosszabbik és alsó oldal szélén, gyöngysor helyezkedik el, amelyen belül, a szélével párhuzamosan,

¹² R. N. 33/1913.

borda húzódik. Ilyen borda van a felső, hosszabb oldal mentén is. A bordák és a csavartoszlopszerűen kiemelkedő keskenyebb oldal közötti mezőben van a gót betűs felirat. Mint a már említett lemezes-csaton, itt is az *ih*te szó elmosódott betűit lehet kiolvasni. A betűk után ötszirmú rózsza következik s a még szabadon maradt területen gótikus w betűféle látszik. Két aklaszeggel volt felerősítve.

Valószínűleg gyakorlati célokat szolgált az olyan bronzlemez, amelyre két pánttal, drótból készült, mozgatható akasztót erősítettek (LXXIII. 3. és a 7. középrészén). Az akasztó téglalap-alakú s az alappal párhuzamos oldalon, a drótot derékszög-alakban hajlították meg. A meghajlított akasztó két végét pánt fogja körül. A bronzlemezt a pánt

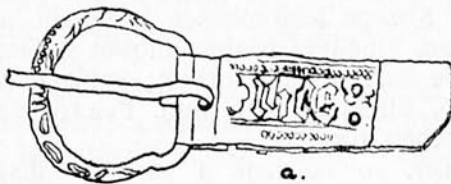

Abb. 4. kép.

részére kivésték s a pánt két végét sasszeg-szerűen visszahajlították. A bronzlemez téglalap-alakú, amelyet gót I betűsor díszít. A betűtagok száma 5—7 között váltakozik. A lemez átlagos hossza 4·5, szélessége 2·5 cm, az akasztóé 2·0, illetőleg 1·0 cm, s ahol a pántok tartják, 3·5 cm hosszú. A lemezt a négy sarkában fúrták át és aklaszeggel, a bőr felőli oldalon még külön kis bronzkarikával erősítették meg.

A temető legszebb és legértékesebb darabjai a *szíjvégek*, amelyekből három darab került elő (4. kép c., 5., 6. képek).

A hosszú, keskeny szíjvéget bronzból, préselés útján állították elő. Három darabba törve maradt meg. Két részből áll: a hosszabb alsórészen növényi motívumok vannak, míg a rövidebb felsőrészen emberfe-

jet látunk. A két rész egymástól párhuzamos, kiemelkedő vonallal van elválasztva. Az alak a fejtől kb. a mell vonaláig van ábrázolva. A fejet hajkorona fedi, amely két oldalt a vállra omlik. Úgy látszik, hogy karjait keresztbetéve, a vállra tette. Sajnos, épen az alakábrázolást, a felerősítés miatt, erősen megrongálták: két helyen is átfúrták, s a szíjvéget az alak homlokánál vágták le.

Az alsórészének széle lépcsőzetesen emelkedik ki, s a kettős lépcsőzet szélén gyöngysor fut végig. Közepét nyolc, egymásbafonódó akantusz-levél díszíti.

A kecskeméti múzeumban levő teljesen azonos példány Aranyegyházáról, a 39. sírból került elő (1934. évi ásatás). Az aranyegyházi pél-

Abb. 5. kép.

dány teljesen ép, a felsőrészen, az alakábrázolásnál a szíjvég nincs megcsontkítva, hanem félkörívesen fejeződik be.

Az alakábrázolásos szíjvégek közé tartozik a hidegkúti lelet¹³ szíjvége, amelyen egymás alatt két karbatett kezű alak mellképe látszik.

A másik két szíjvég töredékes állapotban maradt meg. A szíjvégek nagyobb, többé-kevésbé ép alsórészén Szent György alakját ábrázolták; a töredékes felsőrészen növényi motívumok látszanak. A felső és alsó részek el vannak egymástól választva. A nagyobb szíjvég (6. kép) szélét kettős gyöngysor veszi körül, a kisebbben (5. kép) a belső gyöngysor szeméi egészen nagyok és ritkábbak. A tulajdonképeni alak és a felső rész mind a kettőn másként van ábrázolva. Felerősítésük négy

¹³ R. N. 33/1913.

aklaszeggel történt. A bronzlemez és a szíj közé még egy vékony vaslemezket is erősítettek, hogy ezáltal jobban tudják védeni a nagyon vékony lemezből és préselés útján készült szíjvéget.

A *kisebb szíjvégen* (5. kép) Szent György gyalogosan van ábrázolva, amint egy sárkányt lábaival tapos és kopjáját a sárkány torkába döfi. A sárkány félkörívben, háton fekszik, lábai az ég felé merednek, s farka Szent György ballábjára tekeredik. Az alak feje fölött, az alsó és felsőrészt vízszintesen elválasztó és kiemelkedő vonalon félhold látszik, amelynek két szárva közül háromlevelű növény, szimmetrikus elrendezésben emelkedik ki. A két szélső levél csúcsa az elválasztó vonalig visszahajlik; a középső levél, középmagassága táján letörött.

Szent György fejét vékony sodronysapka takarja, amely egészen a vállig ér le s arra ráfekszik. A sodronysapka elől egészen nyitott, az arc szabadon maradt.¹⁴ A sapka alatt páncéling látszik.¹⁵ Felső testét páncél, illetőleg mellvas takarja, amely derékban egészen szűk. Úgy látszik, hogy a mellvason csúcsban végződő rátétlemez is lehetett; az ábrázolás egy-két csikozott vonala legalább is erre enged következtetni.¹⁶ Határozottan felismerhetjük a rákfarkszerűen mozgatható, lemezekből bőrre szegecselte páncélkötényt.¹⁷ A karon könyökvas van,¹⁸ csuklóján vagy az alsó karvért pereme, vagy a páncélkeztyű szárának hurkásan kivasztagodó vége látszik.¹⁹ Nem állapítható meg, hogy a nadrágja bőrből, vagy sodronyból való-e. Valószínű, hogy térdvédője van.²⁰

A *nagyobb szíjvégen* (6. kép) ugyancsak gyalogos Szent Györgyöt látunk, amint egy sárkányt akar leszúrni. A sárkány ezen a szíjvégen

¹⁴ Hasonló sapkát a Tannenburg kastélyban találtak. (XIII. század végéről.) (Lásd: *Demmin*, August: Die Kriegswaffen in ihren geschichtlichen Entwicklungen von den ältesten Zeiten auf die Gegenwart, Gera-Untermhaus, 1891. Továbbiakban: *Demmin*, 513. l. 54. kép.) Ilyenfélét látunk Eduard der schwarze Prinz, Sohn Eduars III. ábrázolásán (1330—76.) (Lásd: *Boenheim*, Wendelin: Handbuch der Waffenkunde. Das Waffenwesen in seiner histor. Entwicklung vom Beginn des Mittelalters bis zum Ende des 18. Jahrh. Leipzig, 1890. Továbbiakban: *Boenheim*: 138. l. 150. kép.).

¹⁵ Lásd a prágai Szent György szobron, (1373.) vagy Lorch a/R.-ben von Waldeck marsal síremlékén (1364.), továbbá Graf Adolf v. Nassau síremlékén (Eberbachi apátság). *Demmin*: 400—401. II. Ilyen páncélingeket látunk a XV. század első felében készült székelyföldi falfestményeken is. (*Nemes-Nagy*: A magyar viseletek története, Budapest, 31—32. tábla. Továbbiakban *Nemes-Nagy*.)

¹⁶ Mint az Ambraser gyűjteményben (XV. századból), (*Demmin*: 592. l. 33. kép), a zürichi fegyvertárban (XV. századból), (u. o. 593. l. 34. kép), továbbá I. Maximilian császár (1459—1519.) mellvasai (*Boenheim*: 163. kép), *Nemes-Nagy* 39. t. 5. kép), azonkívül a Magyar Történeti Múzeumban kiállított Maximilián típusú páncél.

¹⁷ Mint előbb, továbbá Guillaume de Laire, Cornillon hűbérurának páncélján (1408.) (*Demay*: Le costume, Paris. 1880. 163. l. 188. kép).

¹⁸ Mint *Demmin*: 602. l. 3—4. kép (XV. század közepéről) és a prágai Szent György szobron (1393.).

¹⁹ Lásd Eresby síremlékén (Lincolnshire, Spielsby templomban (1410.) (*Demmin*: 607. l. 1^{1/2}., továbbá 2. képek); a prágai Szent György szobron.

²⁰ Lásd a prágai Szent György szobron, továbbá a XV. század első felében készített székelyföldi falfestményen. (*Nemes-Nagy*: 31. t. 1. kép.).

is háton fekszik, lábai azonban nem jól látszanak, mert a szíjvégnek ez a része kissé kopott. Megállapítható, hogy a sárkánynak taraja van és farkával Szent György ballábára rátekerözött. A szíjvég alsó és felső részét a szent feje fölött vízszintes vonal választja ketté. A felső rész nagyon töredékes állapotban maradt meg, s az ábrázolások is elmosódtak. Úgy látszik, hogy az alak feje fölött kör alakú gyűrűből (?), vagy gumóból (?) három növényi minta indul ki, a végeken akantuszleveleket látunk. Minden levél három részre tagozódik. A két szélső szár levelei a vízszintes választóvonalig visszahajlanak. A jobboldali száron

Abb. 6. kép.

levő levél középső osztása a szíjvég szélét körben díszítő gyöngysoron túlnyúlik. A baloldali szár levelén apró gyöngyök látszanak.

Épen a gyöngyök miatt lehetne a növényi motívumokat a tölgyfa makk-termésének nézni. Ha a feltevést elfogadnók, abban az esetben a hármas tagozású levél két szélső tagja nem volna más, mint a megnyúlt középső tagot, a tulajdonképeni makkot tartó kupakocska. Természetesen így a rajz sem volna tökéletes, mert a töredékes felsőrészen a középső szár levelének két szélső tagja nem felfelé, hanem inkább körívesen lefelé, legalább is vízszintesen hajlik. Így az egyes szárak makk-

kupakocskáin keresztül, előbb a szíjvég széleivel párhuzamosan, majd tovább, félkörívesen, egy kiemelkedő vonal, illetve borda haladhatott. Hangsúlyozzuk, hogy a feltevést csak a baloldali száron levő, makkkupakocskának látszó apró gyöngy ábrázolások engedik meg.²¹

Szent György fejét — sisak helyett — természetes hajból alkotott hajkorona borítja. Igen valószínű, hogy az alak testét posztóból, vagy bőrből szabott ruha fedi, az ilyen anyaghoz pedig nem is nagyon illik a sisak. S hogy valóban posztó, vagy bőrruhát visel, azt az is igazolja, hogy a nyakon a gallérrész ráncokba van összehúzva. A ruha majdnem térdig ér, egybe van szabva; a deréknál erősen beszabott, az egész felső testet, még a csípők alatt is, testhez állóan takarja.²² A felsőtestet fedő ruha, illetve kabát ujjá fel van tűrve. a jobb könyök felett kettős, a balkaron egy begyűrődést látunk. A balkönyök alatt hullámosan domborított díszítést vehetünk ki. Igen valószínű, hogy ez a kabát felhasított ujjának hosszú leffentyűje, amelynek belső oldalát élénk színekkel tarkították.²³ Kérdés marad, hogy a kabát jobb ujján volt-e leffentyű, vagy sem. A szíjvég u. i. pontosan a kihajlított balkar mellett törött el, s a kar és a test között szabadon maradt terület olyan elenyészően kicsi, hogy azon a leffentyűt alig lehetett volna ábrázolni. — Az a feltevés, hogy a balkar alatti leffentyű ábrázolás esetleg kis zászlócska volna, nem helyes. Szent György u. i. medveölő-lándzsát tart kezében, amelynek háromszögben végződő kopjávása²⁴ lefelé, a sárkány toroka felé van irányítva. A zászlós kopján a zászlót mindig a kopjavas csúcsa alatt szokták felerősíteni.²⁵ A mi ábrázolásunkon a zászlónak nézhető leffentyű természetellenes helyen, tehát a kopja végefelé áll.

A posztó, vagy bőrből készült kabát alatt Szent György valami vékonyabb alsóruhát hordott, amelynek ujját a csuklón gyűrte fel.

A kabát alján széles szegély látszik, amely a kabát anyagára rá van dolgozva. A szegélyt boglárokkal, üveggyöngyökkel, esetleg foglalt drágakövekkel díszíthették, s ez az ábrázolásból jól kivehető.²⁶

Lábán valószínűleg bőrből készült, hegyesorrú cipőt viselt, amelyet vagy a boka fölött kötöttek meg, vagy annak igen hosszú szárát visszahajtották.²⁷

Az előbb leírt kisebb szíjvégünkkel meglepő hasonlatosságot mu-

²¹ Ilyen lehetőségek bizonyítására kíváncsok Rómer Flórisnak a „Régi kályhafiókokról” szóló ismertetése, amelyben különböző felvidéki helyekről előkerült középkori kályhacsempe töredékek között bemutat egyet, amelyen makk-díszítmény van. (Arch. Ert. IV. évf. 1871. 143. l. 7. ábra.)

²² Mint *J. v. Falke: Costumgeschichte*, Stuttgart, (Továbbiakban: Falke:) 140., 141., 143., 149., 154. ábráin. (XIV. sz. második feléről.)

²³ Mint Falke: 140., 145., 154., 155—157. ábrákon. (XIV. század vége, XV. sz. elejéről.)

²⁴ Mint Boenheim: 375—376. képeken.

²⁵ Mint Demmin: 689—694. ll.

²⁶ Mint Falke: 140., 141., 143., 149., 154. ábrákon. (XIV. század második feléről.)

²⁷ Mint Nemes-Nagy: 34—35., 39—41. t. (XV. század második feléről.)

tat a temesvári múzeumban levő Szent György ábrázolásos szíjvég töredéke (7. kép).²⁸

A szíjvéget eredeti és kb. másfélszeres nagyításban mutatjuk be. Mivel csak a fénykép-másolatot láthattuk, megállapításaink csak valószínűlegések lehetnek.

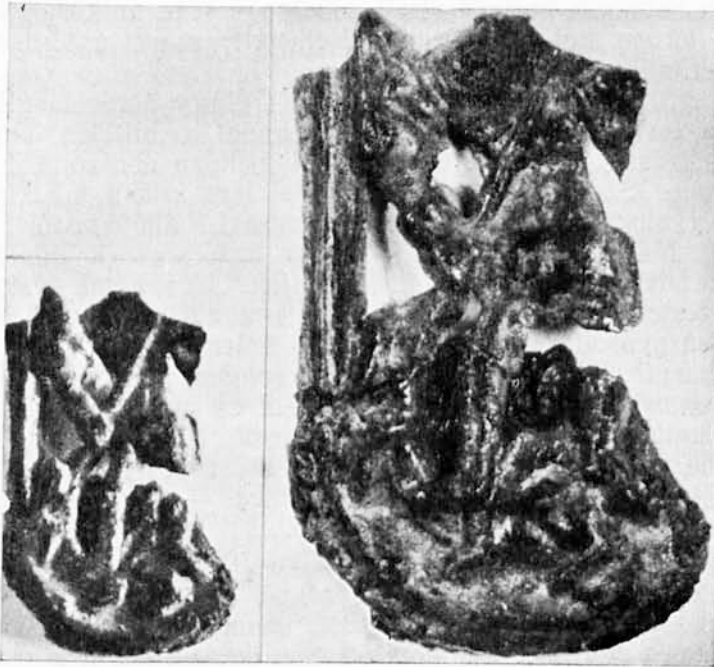

Abb. 7. kép.

A szíjvég alsó részének csak a baloldala maradt meg, amelynek szélét gyöngysor szegélyezi. A szegély és a kiemelkedő alak-ábrázolás között borda látszik. A sárkány kalimpáló lábakkal, háton fekszik s

²⁸ Erre a példányra Horváth Tibor úr, a Magyar Történelmi Múzeum tisztviselője hívta fel figyelmünket és dr. J. Miloja úrnak, a temesvári múzeum igazgatójának szívesességéből ismertetjük.

A szíjvég töredék Kisléghy Nagy Gyula ásatásából, illetve a Nagy-féle gyűjteményből származik s a Tárnoki halomból való. Leírása az Archaeologiai Napló (Kisléghy Nagy Gyulának valahol lappangó ásatási naplója) I. kötet 172. lapján olvasható.

Valószínűleg a Bega csatorna melletti *Tárnok* helységről elnevezett halmok egyikében találhatták. Ez a Tárnok község a középkorban, az 1332—37. évi pápai tizedlajstromok szerint már adót fizető község volt és a torontáli főesperességi plébániák között van felmentve. 1400—55. között a Csáky család tulajdona, s mint a többi alföldi helyek, ez is a törökök megszállása alatt pusztulhatott el. *Merczy* térképén lakatlan területként, *Toraik* néven ismerjük. (Torontál vármegye. Magyarország Vármegyéi és Városai. 67. l.)

Szent György, lábaival tiporva, kopjáját az állat torkába döfi. Az alaknak hiányzik a feje, balkarja és a bal felső lábszára. Ugy látszik, hogy bőr, vagy posztókabátba van öltözve, amely egészen testhezálló, beszabott. A balkaron hármass bordázat látszik, ami arra vall, hogy a kabát ujja fel volt gyűrve. A bordázatnál felfelé álló, valami lobogó nyúlványt vehetünk ki, amely a kabát felhasított ujja, egy hosszú leffentyű lehetett. Kezein hatalmas keztyűt viselt, amelynek vége hurkásan vastagodik ki. Lábaikon térden alul érő csizmát viselhetett; szárát a térd alatt viszahajtották.

Ugy erről, mint a másik két Szent György ábrázolásról megállapíthatjuk a tervező művészi felfogását, amint a hirtelen támadást, a gyors cselekvést s az elkeseredett harcot méltóan ábrázolta.

Gyalogos Szent György ábrázolással igen ritkán találkozunk. Relief-szerű, gyalogos ábrázolást két gyalogsági, állópajzsról ismerünk. Mindkettő I. Mátyás (1458—90.) gyalogos testőrségének tulajdona volt. Az alakot a fából készült pajzs köldökén látjuk.²⁹ Ugyancsak gyalogos Szent Györgyöt festettek a XIV. század utolsó negyedében készült almakeréki templom szárnyasoltárának szilárdan álló szárnyára is.³⁰

A ruházati cikkek közé tartoznak a *gombok* is. Leletünkben vannak olyan *fülesgombok*, amelyek egészen simák és pusztán gyakorlati célokat szolgálhattak. Felerősítésükre ráforrasztott fülek szolgálnak. A gombokat a hossz tengely irányában, két félrészből forrasztották össze. (LXXIV. 14.) Öntés útján, bronzból készültek. — Az ilyen gombok napjainkig használatosak.

Vannak olyan fülesgombjaink, melyeket vízszintes irányban forrasztottak össze (LXXIV. 11—13.); ezeknél az alsó félgömböt díszítették. A félgömb közepén hatágú, kissé kiemelkedő csillag van; mindegyik ág hegye előtt egy-egy pont áll s az egészet hat félkörívből összetett rozetta veszi körül. Az így nyert rozettás középrész és az alsó félgömb széle közötti területen balra dülő tojássor foglal helyet. A gomb díszítetlen felső félgömbjének közepét átfúrták, s a felerősítésre szolgáló fület az átfúrásnál keresztülhúzták; a fület téglalap keresztmetzetű, alkalmas módon meghajlított drótból készítették, amelynek két végét saszeg-szerűen hajlították szét. Hasonló díszítésű fülesgombok a hidegkúti leletben³¹ is vannak.

Valószínű, hogy fülesgomb lehetett a leleteink között talált hólyagos bronztöredék is (LXXIV. 20.), amely félgömb-alakú s a füle le van törve.

Legszebb fülesgombunkat a LXXIV. 18. képen mutatjuk be. A két félgömbből összeforrasztott gombot egész felületén díszítették. Az alsó

²⁹ Dr. Szendrei János: Magyar hadtörténelmi emlékek az ezredéves országos kiállításon. Budapest, 1896. 192—193. II. és 280—281. II.

³⁰ Dr. Róth Viktor: Az almakeréki templom műkincsei. Dolgozatok—Travaux, III. évf. 1912. 169., 170. II.

³¹ R. N. 33/1913.

félgömb közepén, szorosan egymás mellett, három csepp van, melyeket két szálból összefont filigranum vesz körül. A felső félgömbön ugyanígy, azonban a három csepp helyett a gomb fülét övezi filigranum dísz. A gomb közepén, a vízszintes tengely irányában, ugyanilyen dísz két sorban fut körbe. Mind a két félgömb még szabadon maradt felületeit négy-négy kör díszíti; az alsó félgömb köreiben még kisebb, koncentrikus körök is vannak. A bronzból készült gomb magassága 18·7, füllel együtt 27·8, szélessége 15·2 mm.

A *ruha-kapcsok* között különfélekét találunk. Általában bronzból készültek, s emlékeink között csak egy példány van, amely vashuzalból való. Egyszerű, síma drótból készült a LXXIV. 4. képen bemutatott nőstény-kapocs, amelynek másik tagja hiányzik. Díszesebbek a fonással készült kapcsok (LXXIV. 17. és 19.). az egyiknek a pecke letörött. Nagyságuk általában különböző, 8—21·5 mm között váltakoznak.

Hasonlókat a kecskeméti múzeumban, továbbá a hidegkúti leletben³² láttunk. A Magyarcsanád—bökényi halomban csak nőstény-kapcsot találtunk.³³

A ruha összetűzésére szolgáló *bronztü* (LXXIV. 9.) 6·5 cm hosszú, 1·5 cm vastag, síma bronzhuzalból készült; végére 4·5 mm átmérőjű kis gömböt forrasztottak.

Pontos megfigyelések hiányában feltételezhetjük, hogy az innen kikerült bronztü *hajtü* volt. Megengedi ezt a feltevést, hogy a Magyarcsanád—bökényi halomból kikerült, teljesen azonos tűk közül az egyik a koponya jobb szemüregéről (7. sír), a másik a koponya jobb oldaláról került elő (8. sír).³⁴

Kérdéses, hogy gyakorlati rendeltetése volt-e annak a fülesgömb-szerű dísznek (LXXIV. 24.), amely kívül domborodó, belül homorodó formát mutat s a két szemközti részen, majdnem a széléig ívalakú fül van. Öntés útján készült, a fülön az öntési-varrányok egészen jól kivehetők. Átm.: 30, magassága (füllel együtt) 17·5 mm.

A *leletek második csoportjába az ékszerek tartoznak*. Az ékszerek között leggyakoribbak a *gyűrűk*. Leleteink között háromféle formát ismerünk: egyszerű, síma, lapos, fejes- és fonottgyűrűket. Az egyszerű, síma, laposgyűrűk keresztmetszete legtöbbször téglalap, vagy ellipszis alakú. Külső felületük síma, s a középén, vagy a két szélén, borda fut körbe (LXXIV. 10.). A fejesgyűrűket kétféleképpen is állították elő: a bronzhuzalt egy bizonyos részen kivékonyítva, ellipszis-alakúra lapították (LXXIV. 7.), vagy úgy öntötték, hogy a gyűrű feje kiemelkedik (LXXIV. 15.). Az ilyen kiemelkedés köralakú, s lapja alkalmas felület volt különböző geometrikus minták, vagy betűk bekarcolására, bevé-

³² R. N. 33/1913.

³³ Banner János: Magyarcsanád—bökényi ásatások. Dolgozatok. II. évf. 1926. 82. l. 8. sír.

³⁴ U. o.

sésére. — Alig 1 cm-es töredéke maradt meg egy fonottgyűrűnek, amelyet négy ágból fontak össze; mindegyik ágában két szál bronzból készült, egészen vékony huzal van.

Az ásatási jegyzőkönyv szerint az egyik csontváz nyakában egész füzér *érmecske* volt. Ezek egészen apró, flitterszerű díszecskék voltak, amelyek sajnos annyira törekenyek, hogy közülük csak egyetlen példányt sikerült megmenteni (LXXIV. 22.). A díszecskét 0.3 mm vastag bronzlemezből, préselés útján készítették. Köralakú, átmérője 7 mm. Az előlap közepén kis kiemelkedő pont van, amely körül ötágú rozetta-dísz foglal helyet. Széle át van fúrva, s abba 3 mm átmérőjű kis karikát húztak; a nyakba köthető zsinórt ezen keresztül fűzték.

A LXXIV. 1—3., 5—6. és 8. alatt bemutatott töredékek bronzlemezből készültek. Majdnem mindegyiken valami növényi motívumot látunk, amelyeket belepréseltek. Nem lehetetlen, hogy *kis doboz veretei* lehettek. Teljesen hasonló töredéket Hidegkúton is találtak.³⁵

A temető egyéb leleteihez tartoznak a különböző alakú *koporsószegek*. Kovácsolt vasból, különböző alakban készültek. Ide tartozik még egy kovácsolt vasból való karika, továbbá egy ismeretlen rendeltetésű vastárgy.

Korhatározás szempontjából legfontosabbak a temető sírjaiból előkerült *érmek*. A feldolgozásra átadott anyagban kilenc darab volt. Ezek közül egy II. Ulászló (1490—1516) C. N. H. 272. c.³⁶ érme; öt I. Mátyásé (1458—90) C. N. H. 217 (?); 217 conf.; 214., vagy 217., vagy 218 (?); 232.; és egy közelebről meg nem határozható; kettő I. Ferdinándé (1527—64), az egyik 1554. évi veret Harsányi 193.,³⁷ a másíkról csak annyi állapítható meg, hogy az az 1560-as évekből való. egy erősen kopott darabról határozottan nem állapíthattuk meg, hogy I. Ulászló (1440—44.) C. N. H. 151., vagy I. Mátyás C. N. H. 217. alatti érme-e?

A tárgyak is korhatározók. A többször hivatkozott hidegkúti leletben II. Ulászló 1510-ben vert érmét találták. Érmekkel van datálva a kecskeméti múzeum anyaga is.

A gótikus betűkkel való díszítés a XIV. századtól kezdve szokásos. A fülesgombukat díszítő filigranumos művészet (LXXIV. 18.) ott-honos nálunk nemcsak a XII—XIII. században, hanem még a XVI. században is, bár az még románkori izlésű.³⁸

Emlékeink közül az ilyen nagy általánosságban való datálást pontosabban a Szent György ábrázolású szíjvégek határozzák meg.

Ha a páncélba öltöztetett Szent György mellvasát, s annak rákfarkszerűen mozgatható páncélkötényét nézzük, azt látjuk, hogy ugyan-

³⁵ Ezt a Magyar Történelmi Múzeum katalógusába „lemezes övdísz töredék“-ként vezették be. (33/1913.).

³⁶ Dr. Réthy László: Corpus Nummorum Hungariae, II. kötet. Budapest, 1907.

³⁷ Harsányi Pál: Adatok a C. N. H. III. kötetéhez c. munkája alapján. Numizmatikai Közlöny XVI. évi., 1927. 47. l.

³⁸ Ráth György: Az iparművészet könyve. Budapest, 1912. III. kötet 74. l.

olyat I. Maximilian császár (1493—1519.) visel. Ilyenek azok a XV. századi mellvasak is, amelyek az Ambraser-gyűjteményben és a zürichi fegyvertárban vannak.³⁹ A páncéling, könyökvas, páncélkeztyű és térdvédők pedig a Kolozsvári testvérek által 1370. körül (1373.) készített prágai lovasszoboréhoz hasonlítanak leginkább.⁴⁰

Az erősen testreszabott, deréknál mélyebbre érő, keleties ízlésű, alul széles sávval rádolgozott s azon megfelelően díszített ruhák, nálunk a XIV. századtól voltak divatosak.⁴¹ A kabát újján a leffentyűket és az aljára rádolgozott széles szegélyt a XIV. század végén és a XV. században viselték.⁴²

Említettük, hogy a gyalogos Szent György ábrázolások igen ritkán fordulnak elő. A hazai származású ábrázolások (az almakeréki szárnyasoltár képe és I. Mátyás gyalogsági pajzsai) ugyanebből az időből származnak.⁴³

Ugyanerre az időre tehető a felsorolt analógiákon kívül a kecskeméti múzeum anyagában e kori érmekkel datált különböző pártadíszek, pártaöv-díszek, csatok és szíjvégek kora is.

Merész volna arra következtetnünk, hogy a bemutatott sírmellékletek tulajdonosai valamelyik itt élő és oklevelekből ismert nemzetségnek, vagy a Szent György lovagrendnek lettek volna tagjai. Az azonban kétségtelen, hogy a mezőkopáncsi templom körül a XIV. század végétől és a XV. század folyamán előkelőségek is temetkeztek.⁴⁴

Dr. Bálint Alajos.

³⁹ Lásd: 13. jegyzetet.

⁴⁰ Lásd: 12., 15—17. jegyzeteket.

⁴¹ *Gr. Zichy* István: A képes krónika miniatűrjei viselettörténeti szempontból. Petrovics Elek Emlékkönyv, Budapest. 1934. 67. l.

⁴² Lásd: 19., 23. jegyzeteket.

⁴³ Lásd: 26—27. jegyzeteket.

⁴⁴ Kedves kötelességünknek teszünk eleget, midőn hálás köszönetünket fejezzük ki azoknak, akik dolgozatunk megírásában segítségünkre voltak. Első sorban köszönet illeti Dr. Tarnay Ivor csanádmegyei alispán urat, aki intézetünk folyóiratát e dolgozat megjelenéséért anyagi támogatásban részesítette; a Csanádmegyei Régészeti Társulatot, hogy a publikálandó anyagot rendelkezésünkre bocsátotta. Köszönetet mondunk Höllrigl József, Horváth Tibor, Dr. Szabó Kálmán, Dr. J. Mилоja, Dr. Cs. Sebestyén Károly és különösen Kalmár János uraknak, hogy anyaggyűjtő munkánknak és az anyag feldolgozásában segítségünkre voltak. Utóbbi útbaigazító és felvilágosító tanácsain kívül oly figyelmes volt, hogy amikor kéziratunk nyomdakészen állott, a mi páncélos és gyalogos Szent György ábrázolásunkhoz hasonló, XV. századi ábrázolásra (hamburgi múzeumban) hívta fel figyelmünket. Külön köszönet illeti Szabó Imre főmérnök urat Mezőkopáncs térképe és templom-rajzaiért, Dr. László Gyula urat a Szent György ábrázolások szíjvég-rajzokért, nemkülönben Dr. Buday György grafikusművész urat az alakábrázolások szíjvég, gótbetűs lemezes-csat és pártaöv-dísz rajzokért.